

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์
(ระยะที่ 1)

โครงการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหมู่บ้านชาวเขา
ตามโครงการเงินกู้ OECF จังหวัดเชียงราย : กรณีศึกษา
บ้านจะคือ ตำบลห้วยชมพู อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

โดย ดร. มานิตย์ มณีธรรม และคณะ

มกราคม 2545

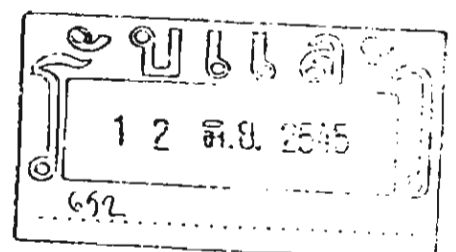

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์
(ระยะที่ 1)

โครงการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหมู่บ้านชาวเขา
ตามโครงการเงินกู้ OECF จังหวัดเชียงราย : กรณีศึกษา
บ้านจะคือ ตำบลห้วยชมพู อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

โดย ดร. มานิตย์ มณีธรรม และคณะ

มกราคม 2545

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ (ระยะที่ 1)

โครงการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหมู่บ้านชาวเขา
ตามโครงการเงินกู้ OECF จังหวัดเชียงราย : กรณีศึกษาคือ
ตำบลห้วยชมพู อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

คณะผู้วิจัย

1. ดร. มานิตย์	มณีธรรม	ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา จังหวัดกำแพงเพชร
2. นางสาวภี	ศิลา	สถาบันวิจัยชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์
3. นายวรกิจ	เรืองเจริญ	ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา จังหวัดเชียงราย

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
ชุดโครงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

บทคัดย่อ

โครงการศึกษาวิจัย เรื่องการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหมู่บ้านชาวเขาตามโครงการเงินกู้ OECF จังหวัดเชียงราย: กรณีศึกษากำแพงแก้ว ตำบลห้วยชมภู อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวตามโครงการ OECF และหาแนวทางพัฒนารูปแบบและการจัดการให้ได้มาตรฐานเหมาะสมกับท้องถิ่น

ลักษณะการศึกษาค้นคว้าเป็นลักษณะเชิงคุณภาพโดยเน้นการเก็บข้อมูลโดยการเสวนาเวทีชาวบ้าน สัมภาษณ์ สังเกตการณ์ และเปิดโอกาสให้ชุมชนเสนอความคิดเห็นได้อย่างอิสระปราศจากรูปแบบ

ผลการศึกษาพบว่า การดำเนินงานที่ผ่านมา ชาวบ้านมีความพร้อมในการดำเนินงานทุกด้าน ทั้งการจัดรายการท่องเที่ยว การบริการที่พัก อาหาร มัคคุเทศก์ท้องถิ่น ชุมชนมีทัศนคติดีด้านการบวกกับการดำเนินงานตามโครงการและให้ความคิดเห็นว่าการส่งเสริมการท่องเที่ยวมีผลถึงความกระตือรือร้นในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ปัญหาในการจัดการคือ การประชาสัมพันธ์ การคมนาคม สิ่งที่ชุมชนเกรงจะส่งผลกระทบต่ออนาคต คือ พฤติกรรมลอกเลียนแบบนักท่องเที่ยวของเยาวชน และความขัดแย้งในการแบ่งปันผลประโยชน์

แนวทางในการแก้ไขปัญหา ควรดำเนินการทั้งภายใน คือสร้างความโปร่งใส และสร้างความตระหนักถึงคุณค่าสิ่งดั้งเดิมแก่เยาวชน เพิ่มการประชาสัมพันธ์ และเปิดโลกทัศน์แก่ชุมชน โดยการศึกษาจากชุมชนอื่น ๆ

ข้อเสนอแนะ แนวทางที่ดำเนินการต่อไป ด้านการพัฒนาองค์กร ต้องมีการขยายเครือข่าย สนับสนุนการประชุมเพื่อวิเคราะห์ปัญหาและการแก้ไข ด้านการตลาดต้องประสานกับบริษัทการท่องเที่ยว จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ และสร้างความมั่นใจด้วยความปลอดภัยในการท่องเที่ยวทางเรือ กลุ่มลูกค้าควรมุ่งกระจายสู่คนไทยทั่วประเทศ การพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวนอกจากการเปิดโลกทัศน์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องแล้วการทบทวนถึงสิ่งที่ควรปรับปรุงพัฒนา ร่วมกันจำเป็นต้องดำเนินการบ่อย ๆ และต่อเนื่อง การประชาสัมพันธ์ควรเน้นการสร้างภาพประทับใจและบอกต่อ นอกจากนั้นรัฐต้องเข้าช่วยดำเนินการ รวมทั้งการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น เพื่อขายนักท่องเที่ยวด้วย

คำนำ

การศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหมู่บ้านชาวเขา ตามโครงการเงินกู้ OECF จังหวัดเชียงใหม่ กรณีศึกษาคือ ตำบลห้วยชมภู อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นโครงการที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสถาบันวิจัยชาวเขาให้ดำเนินการเพื่อนำผลไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนให้มีประสิทธิภาพต่อไป รายงานฉบับนี้เป็นเพียงการศึกษาในระยะที่ 1 เพื่อค้นหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับศักยภาพชุมชน ผลกระทบ และแนวทางในการดำเนินงานต่อไป ซึ่งการพัฒนาจะบรรลุผลหรือไม่นั้นต้องเกิดจากการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการที่จะต้องนำผลจากการศึกษาวิจัยระยะที่ 1 ไปดำเนินการในระยะที่ 2 เพื่อศึกษาและปรับปรุงการดำเนินงานให้สอดคล้อง เหมาะสมกับชุมชน และเอื้อประโยชน์ต่อชุมชน

คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณะที่ปรึกษา ที่ให้แนวทาง และข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยมาโดยตลอด และขอขอบพระคุณชาวบ้านคือ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานตามโครงการ OECF ทุกท่าน

คณะผู้จัดทำ

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	
บทคัดย่อ	
Abstract	
บทที่ 1 บทนำ	1
- ความเป็นมา ความสำคัญของปัญหา	1
- วัตถุประสงค์	2
- ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
- ขอบเขตการศึกษา	3
- ขั้นตอนการศึกษา	4
- ผู้รับผิดชอบโครงการ	5
- ระยะเวลาดำเนินการ	5
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	6
- แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน	6
- แนวคิดองค์ประกอบของการท่องเที่ยว	9
- แนวคิดการจัดการท่องเที่ยว	10
- แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนของชุมชน	12
- แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน	17
- กรอบแนวคิดการศึกษาวิจัยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	21
บทที่ 3 มูเซอแดงบ้านจะคือ	25
- ข้อมูลด้านชาติพันธุ์	26
- ลักษณะทางกายภาพบ้านจะคือ	28
- ข้อมูลชุมชน	29
- ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ	29
- ข้อมูลด้านสังคม	30

- พิธีกรรม ความเชื่อ	31
- ภูมิปัญญาท้องถิ่น	33
- องค์การชุมชน	39
- ปัญหาชุมชน	39
- สรุป	39

บทที่ 4 ผลการศึกษาการดำเนินงานส่งเสริม

- การท่องเที่ยวตามโครงการ OCEF ในชุมชนจะคือ	40
- สถานการณ์การท่องเที่ยวก่อนเริ่มโครงการ	40
- การดำเนินงานส่งเสริมการท่องเที่ยวตามโครงการ OCEF	40
- รูปแบบและบริการการท่องเที่ยว	41
- ความคิดเห็นของชาวบ้านและผู้เกี่ยวข้องต่อการท่องเที่ยวของชุมชน	43
- ความคิดเห็นของชุมชนต่อการแก้ไขปัญหา	44
- ผลการดำเนินงานตามโครงการ OCEF	44

บทที่ 5 สรุปผล และข้อเสนอแนะ

- สรุปผล	47
- ข้อเสนอแนะ	49
- กิจกรรมหรือแผนงานที่ควรดำเนินการ เพื่อสร้างความต่อเนื่อง	50

บทที่ 6 บทวิเคราะห์

- การเรียนรู้ของชุมชน	52
- ปัญหาอุปสรรคในการทำงานของทีมวิจัย	53

บรรณานุกรม

บทที่ 1

บทนำ

การศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหมู่บ้านชาวเขา
ตามโครงการเงินกู้ OECF จังหวัดเชียงราย : กรณีศึกษาบ้านจะคือ
ด.ห้วยชมภู อ.เมือง จ.เชียงราย

ความเป็นมาความสำคัญของปัญหา

"เชียงราย" เป็นจังหวัดชายแดนเหนือสุดของประเทศไทย มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศพม่าเป็นแนวยาวนานร้อยกิโลเมตรและทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัดติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สภาพภูมิประเทศของจังหวัดเชียงรายส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูงสลับซับซ้อนตามแนวชายแดนมีที่ราบลุ่มซึ่งเหมาะสมต่อการผลิตในภาคเกษตรอยู่จำนวนมากมีสภาพอากาศที่ค่อนข้างหนาวเย็นในฤดูหนาวมีประชากรทั้งสิ้นประมาณ 180,000 คน โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีประชากรชาวเขาอยู่ถึง 180,000 คน ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงมากมายเช่น ม้ง ลีซอ อาข่า จีนฮ่อ ปกาเกอญอ มูเซอ เย้า ขมุ ลัวะ และถิ่นส่วนบริเวณพื้นที่ราบเป็นแหล่งชุมชนของชาติพันธุ์ต่าง ๆ อีกมากมายเช่น ชาวไต หรือ ไทใหญ่ ซึ่งตั้งรกรากพำนักอาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงรายมาเนิ่นนานเป็นร้อยปี

จังหวัดเชียงราย เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมแพดตามลำน้ำกก จากท่าตอน จังหวัดเชียงใหม่ไปยังท่าเรือแม่ฟ้าหลวงจังหวัดเชียงรายพร้อมกับการท่องเที่ยวชมหมู่บ้านชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ที่ตั้งบ้านเรือนริมน้ำกกมาเป็นเวลานานแล้ว โดยการจัดการของบริษัชน้ำทิพย์ ซึ่งนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะเป็นชาวต่างประเทศ ที่มีความนิยมเที่ยวป่าและเที่ยวแบบผจญภัย

ปัจจุบันนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศได้มาท่องเที่ยวที่จังหวัดเชียงรายในแต่ละปีเป็นจำนวนมากเพราะสภาพธรรมชาติอันสวยงามรวมทั้งยังมีชายแดนติดกับประเทศเมียนมาและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวสามารถเดินทางข้ามไปเที่ยวทั้งสองประเทศได้อย่างสะดวกสบายและจากนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศไทยเพื่อเพิ่มรายได้อย่างสะดวกสบายและจากนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศไทยเพื่อเพิ่มรายได้เข้าประเทศในช่วงปี พ.ศ.2539 การท่องเที่ยวของประเทศไทยได้ จัดสรรโครงการเงินกู้ OECF มายังหมู่บ้านชาวเขาตามจังหวัดต่างๆ ที่มีชาวเขาอาศัยอยู่และจังหวัดเชียงรายเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีโครงการลงตัวเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยการเข้าไปสร้างศูนย์การจัดการท่องเที่ยวในชุมชน ประกอบด้วย ลานการแสดง เวทีชาวเขาตัวอย่าง ร้านอาหาร

ห้องจัดแสดงพิพิธภัณฑ์ชาวเขาและสถานที่จำหน่ายสินค้า แต่ศูนย์จัดการท่องเที่ยวดังกล่าวไม่เกิดการใช้ประโยชน์เท่าที่ควร เนื่องจากชาวบ้านไม่มีส่วนร่วมในการดำเนินการแต่อย่างใด

บ้านจะเป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่ามูเซอหมู่บ้านหนึ่งที่มีการจัดสร้างศูนย์การจัดการท่องเที่ยวตามโครงการเงินกู้ OECF เนื่องจากบ้านจะเป็นจุดแวะชมจุดหนึ่งในรายการท่องเที่ยวตามเส้นทางริมน้ำกกที่มีนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศเข้ามาเยี่ยมชมเยี่ยมนอยู่ตลอดเวลา คณะกรรมการหมู่บ้านจึงได้พยายามปรับการใช้ประโยชน์จากศูนย์ดังกล่าวให้เข้ากับการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้านจะเป็น โดยการจัดที่พักแบบ Home Stay ขึ้น และจัดกิจกรรมต้อนรับนักท่องเที่ยว อาทิ เช่น การทำห้องอาหารท้องถิ่นไว้บริการและจัดการแสดงการเต้นจะคี สำหรับนักท่องเที่ยวในช่วงกลางคืน อย่างไรก็ตามการดำเนินกิจกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหมู่บ้านชาวเขายังไม่มีระบบการจัดการที่ดี การดำเนินงานจึงยังไม่บรรลุผลตามเป้าประสงค์ที่วางไว้และนโยบายของรัฐบาลในชุดปัจจุบันก็มุ่งส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับประเทศ ดังนั้นศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดเชียงราย จึงจัดทำโครงการการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหมู่บ้านชาวเขาตามโครงการเงินกู้ OECF จังหวัดเชียงราย : กรณีศึกษาบ้านจะเป็น ตำบลห้วยชมภู อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ของจังหวัดเชียงรายขึ้น โดยส่วนหนึ่งของโครงการนี้เป็นความพยายามที่จะตอบคำถามว่า จะพัฒนารูปแบบและวิธีการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ดำเนินการตามการสนับสนุนของโครงการเงินกู้ OECF ให้ได้มีมาตรฐานที่เหมาะสมกับท้องถิ่นได้อย่างไร และตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา การท่องเที่ยวมีผลกระทบต่อการปรับตัวทางวัฒนธรรมและมีศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรอย่างไร รวมทั้งจะเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนและระบบการจัดการทรัพยากรเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้อย่างไร ผลของโครงการจะนำไปสู่การวางแผนการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดการพัฒนาในลักษณะที่เป็นธรรมชาติและมีการใช้ประโยชน์จากสภาพแวดล้อมธรรมชาติอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชน กรรมการหมู่บ้านและผู้ที่เกี่ยวข้องต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามโครงการเงินกู้ OECF
2. เพื่อหาแนวทางปรับปรุงแก้ไขและพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ได้มาตรฐานคุณภาพเหมาะสมกับท้องถิ่น

คำถามหลักของการวิจัย

จะพัฒนารูปแบบและวิธีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ดำเนินการตามการสนับสนุนของโครงการเงินกู้ OECF ให้ได้มาตรฐานที่เหมาะสมกับท้องถิ่นได้อย่างไร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้แกนนำชุมชนเข้าร่วมโครงการวิจัย
2. ทราบข้อมูลชุมชน ด้านเศรษฐกิจ สังคม ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชาวเขาเผ่ามูเซอ
3. ได้บทเรียนการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ผ่านมามีภายใต้การสนับสนุนของโครงการเงินกู้ OECF
4. ได้กลไกการเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพของชุมชนให้มีความรู้ความเข้าใจต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในหมู่บ้านตนเอง
5. ได้กระบวนการพัฒนาพัฒนาศักยภาพความรู้ความสามารถและกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในวางแผนการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
6. ได้แนวทางแก้ไขปัญหาดัง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้าน
7. ได้แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับหมู่บ้านจะคือ

ขอบเขตการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหมู่บ้านชาวเขาตามโครงการเงินกู้ OECF จังหวัดเชียงราย กรณีศึกษานี้จะเป็น ตำบลห้วยชมภู อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย เป็นโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ซึ่งมุ่งเป็นการกระทำวิจัยในลักษณะการสังเกตการณ์ แบบมีส่วนร่วม (Participant observation) โดยเน้นค้นหาพัฒนารูปแบบและวิธีการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ดำเนินการตามการสนับสนุนของโครงการเงินกู้ OECF ให้ได้มาตรฐานที่เหมาะสมกับท้องถิ่น รวมทั้งแสวงหาแนวทางกิจกรรมที่เหมาะสมต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และส่งเสริมความเข้มแข็งของคณะกรรมการหมู่บ้านในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไปพร้อมๆ กัน

1. สถานที่ดำเนินการวิจัย

พื้นที่ในการศึกษาวิจัยที่หมู่บ้านจะคือ หมู่ที่ 6 ตำบลห้วยชมภู อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย เป็นชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอ

2. กลุ่มเป้าหมาย

งานวิจัยเรื่องนี้มีกลุ่มต่างๆ ภายในหมู่บ้านและบุคคลนอกชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ และเสวนาเวทีชาวบ้าน ในการวิจัยครั้งนี้หลายกลุ่มด้วยกันคือ

2.1 คณะกรรมการหมู่บ้าน ได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2509 โดยมีนายประวิทย์ ประดับขมภู ซึ่งเป็นประธานคณะกรรมการหมู่บ้าน มีคณะกรรมการจำนวน 10 คน

2.2 องค์กรกลุ่มสตรี กลุ่มสตรีของหมู่บ้านจะคือ ได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2523 โดยมีนางเรณู ธรรมบัญญัติ เป็นประธาน มีสมาชิกกลุ่ม 50 คน

2.3 องค์กรกลุ่มเยาวชน กลุ่มเยาวชนของหมู่บ้านจะคือ จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2523 โดยมีนายแฉ่จูลู จะจำ เป็นประธาน มีสมาชิกจำนวน 40 คน

2.4 กลุ่มผู้นำทางศาสนาและอาวโละ เป็นกลุ่มที่มีความเชี่ยวชาญในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ชาวบ้านจะให้ความเคารพนับถืออย่างมาก และบุคคลกลุ่มนี้จะเป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับทุกคนทั้งในและนอกหมู่บ้าน มีสมาชิกอยู่จำนวน 20 คน

2.5 ชาวบ้านห้วยน้ำริน ซึ่งเป็นชุมชนมุสลิมเชื้อสายมลายูจะคือ

2.6 เจ้าหน้าที่ ครู นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบธุรกิจการท่องเที่ยว

ขั้นตอนการศึกษาวิจัย

ผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัย ได้มีการวางแผนการเก็บรวบรวมข้อมูลไว้ดังนี้

1. จัดประชุมแกนนำในหมู่บ้าน เพื่อหาทีมงานวิจัยในท้องถิ่นเพื่อชี้แจงการดำเนินโครงการและเตรียมทีมงานวิจัย
2. ศึกษารวบรวมข้อมูลทั่วไป และวิเคราะห์ชุมชนด้านเศรษฐกิจ สังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม วิถีการดำเนินชีวิตของชาวเขาเผ่ามูเซอจากตำราเอกสารงานวิจัยและจากเจ้าหน้าที่ในชุมชน
3. การจัดเวทีสัมมนา ทีมงานวิจัยร่วมกับนักวิจัยท้องถิ่น คณะกรรมการหมู่บ้าน ชาวบ้าน และหน่วยงานต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในหมู่บ้าน เพื่อถอดบทเรียนและประสบการณ์ของชุมชนจากการที่โครงการเงินกู้ CECF เข้ามาสนับสนุนอย่างละเอียดทุกขั้นตอน
4. นักวิจัยสังเกตการณ์การดำเนินการบริหารของชุมชนในขณะที่มีการท่องเที่ยวเข้าไปในหมู่บ้านพร้อมถอดประสบการณ์ไว้อย่างละเอียดทุกขั้นตอน (Case study) ทั้งการเข้าเยี่ยมชมหมู่บ้านแบบไป-กลับและค้างคืน

5. ร่วมวิเคราะห์ และสรุปการทำงานของชุมชนร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน

ผู้รับผิดชอบโครงการ

คณะนักวิจัย

นายมานิตย์ มณีธรรม	ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาและ สงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดกำแพงเพชร	หัวหน้าโครงการ
นางสารภี ศิลา	สถาบันวิจัยชาวเขา	
นายวรกิจ เรืองเจริญ	ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาและ สงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดเชียงราย	

ที่ปรึกษาโครงการ

นายธีรฤดี อรุณเวช	ผู้เชี่ยวชาญด้านสังคมศาสตร์ 9 กรมประชาสงเคราะห์
นายสุวิษ ศรีเพชรวรรณดี	ผู้อำนวยการกองสงเคราะห์ชาวเขา กองสงเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2544 – 31 ธันวาคม พ.ศ. 2544

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยนี้มีแนวคิด ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องซึ่งได้จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารหลากหลาย ซึ่งสามารถสรุปได้ ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2538) ได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า หมายถึงการท่องเที่ยวรวมทั้งการจัดบริการอื่นๆ ทั้งในปัจจุบันและอนาคตโดย

1. ต้องดำเนินการภายใต้ขีดความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ชนบท วัฒนธรรม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว
2. ต้องตระหนักดีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน ชนบท วัฒนธรรม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต ที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว
3. ต้องยอมรับให้ประชาชนทุกส่วนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน
4. ต้องขึ้นาภายใต้ความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยว

ที่ประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและพัฒนา (Earth Summit Conference) ณ ประเทศบราซิล เมื่อเดือนมิถุนายน 2535 ได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่า "หมายถึงการท่องเที่ยวที่ไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมทุกรูปแบบไม่ว่าจุดหมายปลายทางจะเป็นที่ใดจะเป็นกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มเล็กทั้งในเมืองและชนบท"

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) กล่าวว่า การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนหมายถึงการท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่และกลุ่มเล็กที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยม เพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย ธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้มีผลกำไรอย่างเป็นธรรม ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วม ได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม โดยนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมเยือนสม่ำเสมอ อย่างเพียงพอแต่มีผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด หรือไม่มีเลยอย่างยั่งยืน

พจนา สอนศรี (2542) กล่าวว่า "การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนโดยชุมชนเป็นฐาน (Community Based Sustainable Tourism หรือ (CBST) หมายถึง

1. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยชาวบ้านมีจิตสำนึกความเป็นเจ้าของและมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว
2. ตั้งอยู่บนฐานความเข้มแข็งของชุมชน มีการผลิตที่พึ่งตนเอง มีการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน และมีของดีที่ชุมชนสามารถเผยแพร่ สร้างการรับรู้และความประทับใจได้
3. ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเองและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
4. ยกระดับคุณภาพชีวิต ให้ประชาชนมีมาตรฐานชีวิตประจำวันดีขึ้นและมีรายได้เพิ่มขึ้น

นอกจากนั้น พจนายังกล่าวอีกว่า การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนโดยชุมชน เน้นให้ความสำคัญกับชุมชนและบทบาทของชุมชนในฐานะ "เจ้าของ" ไม่ใช่เพียงแค่ความร่วมมือหรือประโยชน์ที่ถูกจัดสรรและจัดการจากภายนอก ซึ่งจะส่งผลต่อชาวบ้านและนักท่องเที่ยวดังนี้

ผลที่เกิดขึ้นจากชาวบ้าน

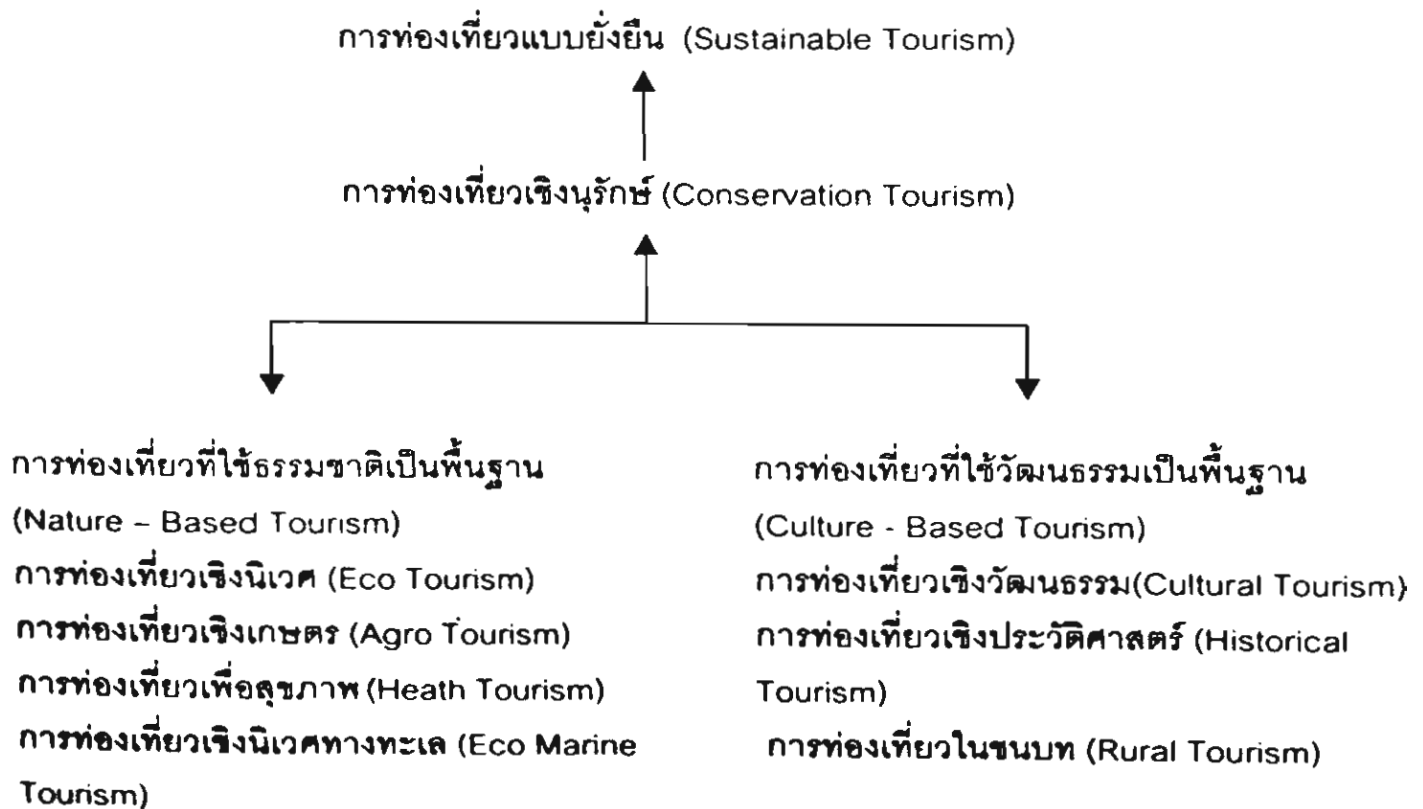
1. เกิดการเรียนรู้ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมภายในหมู่บ้าน คนหนุ่มสาวเริ่มสืบค้นภูมิปัญญาจากผู้อาวุโสเพื่อถ่ายทอดแก่นักท่องเที่ยว
2. การทำงานร่วมกันก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ กระจายบทบาทการทำงาน สร้างผู้นำ
3. กระบวนการแลกเปลี่ยน เรียนรู้กับ นักท่องเที่ยว ทำให้เกิดความมั่นใจในตัวเอง ภูมิใจในวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของตนเอง เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรเพื่อส่วนรวม
4. การตั้งคำถามและข้อคิดเห็นของนักท่องเที่ยว สร้างกระบวนการคิด-วิเคราะห์ให้กับชาวบ้าน ทำให้สามารถพัฒนาเนื้อหาและรูปแบบกิจกรรมให้สอดคล้องกับนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มได้
5. เกิดผลตอบแทนทางเศรษฐกิจโดยไม่ต้องเปลี่ยนแปลงการใช้ชีวิตมากนัก และใช้เงินลงทุนน้อยมาก
6. เกิดผลตอบแทนทางสังคม ชาวบ้านไม่รู้สึกโดดเดี่ยว มีเพื่อนจากภายนอกที่เข้าใจในสิ่งที่เป็นอยู่ทั้งในแง่ความงามและปัญหาที่เผชิญ

ผลที่เกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยว

1. เกิดการรับรู้และมีความเข้าใจในเรื่องชุมชนชนบท ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับทรัพยากรธรรมชาติและประเด็นทางสังคมมากขึ้น

2. เกิดความรู้สึกที่ดีต่อชาวบ้าน เกิดความรู้สึกผูกพันเป็นเพื่อนเป็นมิตรกับชาวบ้านและชุมชน
3. เรียนรู้คุณค่าภายในตัวตน (จิตวิญญาณ) มากขึ้น
4. เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ระหว่างนักท่องเที่ยวด้วยกัน เกิดกลุ่มเพื่อนที่มีแนวคิดหรือความสนใจใกล้เคียง

กรมประชาสัมพันธ์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม (ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึงรายละเอียดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco Tourism) ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) (ดูจากแผนภูมิที่ 1) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืนซึ่งแสดงเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

ภาพที่ 1 แผนภูมิแสดงรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ที่มา : คู่มือปฏิบัติงานการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บนพื้นที่สูง กรมประชาสัมพันธ์

จากแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่าเป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นคุณค่าและความเป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว มีความรับผิดชอบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว โดยให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส เรียนรู้ และได้รับประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและวัฒนธรรม ให้ผลตอบแทนแก่ผู้ประกอบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน รวมทั้งคืนประโยชน์กลับสู่ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ซึ่งการท่องเที่ยวในชุมชนสมควรที่จะสอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เพราะการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ล้วนเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

2. แนวคิดองค์ประกอบของการท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวเป็นจุดที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยวซึ่งต้องประกอบด้วยองค์ประกอบหลายๆ อย่างผสมผสานกัน

Mill & Morrison (1992) กล่าวว่าโดยสรุปว่าแหล่งท่องเที่ยวต้องประกอบด้วย สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) ในด้านความสวยงาม ความน่าประทับใจ สิ่งอำนวยความสะดวก (Facilities) ในเรื่องที่พัก ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก หรือบริการอื่นๆ ปัจจัยพื้นฐาน (Infrastructure) ในเรื่องระบบการสื่อสาร และสาธารณูปโภค การขนส่ง (Transportation) และการต้อนรับอย่างมิตรไมตรี (Hospitality)

Mcintosh & Goeldner (1986) ได้ให้ความเห็นตรงกันว่า แหล่งท่องเที่ยวต้องประกอบด้วยทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ปัจจัยพื้นฐาน ระบบการขนส่ง สิ่งอำนวยความสะดวก การต้อนรับอย่างมิตรไมตรี และทรัพยากรท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรม

Mill (1990) ได้กล่าวคล้ายกันว่า แหล่งท่องเที่ยวต้องประกอบด้วยองค์ประกอบพื้นฐาน 4 ประการ คือ สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) และ สิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ (Amenity)

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) กล่าวว่าโดยสรุปได้ว่า การที่จะให้มีนักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชมทรัพยากรท่องเที่ยวใดๆ ก็ตามย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ 3 ประการ คือ

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยวจะต้องมีสิ่งดึงดูดใจ เช่น ความสวยงามของธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน สถานที่ทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น
2. ทรัพยากรท่องเที่ยวต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น มีบริการอำนวยความสะดวก น้ำประปา ไฟฟ้า การสื่อสาร การขนส่ง ที่พักแรม อาหาร นันทนาการ จำหน่ายสินค้าที่ระลึก เป็นต้น

3. ทรัพยากรท่องเที่ยวจะต้องมีเส้นทางคมนาคมเข้าถึง เป็นปัจจัยสำคัญของทรัพยากรท่องเที่ยวที่ต้องมีเส้นทางหรือโครงข่ายคมนาคมที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวนั้นตลอดจนสามารถเชื่อมโยงกันระหว่างแหล่งท่องเที่ยวกับบริเวณใกล้เคียง

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพต้องประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ องค์ประกอบด้านสิ่งดึงดูดใจ องค์ประกอบด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และองค์ประกอบด้านการคมนาคมขนส่งที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ รวมทั้งความมีมิตรไมตรีของเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวด้วย เพื่อช่วยสนับสนุนให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกสบาย และมีความสุข

3. แนวคิดการจัดการท่องเที่ยว

Adriana (อ้างในเดชา โด้งสูงเนิน, 2543) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เป็นเครื่องมือที่มีอำนาจให้มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ได้อย่างมากถ้าการจัดการและการบริหารที่ดี ก็จะสามารถใช้พื้นที่ที่เป็นทรัพยากรธรรมชาตินั้นได้โดยไม่ได้ทำให้มันเสื่อมโทรมลง การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องมีการวางแผนนโยบายที่ชัดเจน และมีความสอดคล้องกับความคิดเห็นและเหตุผลของคนในท้องถิ่น เพื่อจะได้ให้การส่งเสริมในระดับชาติ นโยบายควรจะเจาะจงลงไปในแต่ละด้านโดยพิจารณาปัจจัยที่สำคัญพื้นฐานของชุมชน ถ้าเป็นไปได้ก็ควรจะให้มีการแข่งขันเพื่อเพิ่มจุดเด่นในตลาด การสร้างแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนตลอดไป การตอบสนองนั้นต้องไม่มีการกีดกันในการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ด้วย

Adhikary, M. (อ้างในเดชา โด้งสูงเนิน, 2543) ได้เสนอรูปแบบการจัดการท่องเที่ยว (7's Model) เพื่อมาปรับใช้กับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ไว้ ดังนี้

1. Strategy หมายถึงกลยุทธ์ที่จะสะท้อนให้เห็นถึงความผสมผสานกลมกลืนกันระหว่างวัตถุประสงค์ การจัดลำดับความสำคัญ การควบคุม และขอบเขตของกิจกรรมต่างๆ ของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยการเลือกกลยุทธ์ที่เหมาะสมที่สุด ซึ่งต้องประกอบไปด้วยกลยุทธ์ในการวางแผนการดำเนินงานที่สามารถปฏิบัติได้ และต้องเป็นไปตามนโยบายของการท่องเที่ยวแห่งชาติด้วย เช่น บริษัทที่ทำธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวจะต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจนเพื่อที่จะสามารถหากลยุทธ์ที่เหมาะสมที่นำไปสู่เป้าหมายนั้น

2. Structure หมายถึงโครงสร้างในองค์กรซึ่งควรจะเกี่ยวข้องกับการจัดลำดับขั้นและการแบ่งหน้าที่ให้เหมาะสม เพราะมีโครงสร้างที่ดีจะเป็นกุญแจที่สำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการการท่องเที่ยว ในบางประเทศกระทรวงการท่องเที่ยวซึ่งจะเป็นผู้จัดการและดู

แลทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ทั้งองค์การการท่องเที่ยวระดับชาติ เจ้าของธุรกิจการนำเที่ยว ตัวแทนการท่องเที่ยวของภาคเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องรวมทั้งเจ้าของโรงแรม ที่พัก ยานพาหนะ มัคคุเทศก์ โดยแต่ละหน่วยจะทำงานในลักษณะเชื่อมโยงกัน มีเครือข่ายจัดการที่เหมาะสม เช่น ถ้ามีแนวคิดทางด้านระบบนิเวศ แนวคิดนี้ก็จะสามารถเข้าไปในนโยบายของกระทรวง และสามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่องในทุกระดับทั้งภาครัฐและเอกชน ดังนั้นการมีโครงสร้างที่ดีและเป็นรูปธรรมก็สามารถทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวประสบผลสำเร็จได้ อย่างไรก็ตามโดยที่โครงสร้างองค์การยังขึ้นอยู่กับรูปแบบของ RASI ด้วยซึ่งหมายถึง ความรับผิดชอบ (Responsibility) อำนาจหน้าที่ (Authority) การสนับสนุน (Support) และข่าวสารข้อมูล (Information) เพราะการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ก็เหมือนกับธุรกิจอื่นๆ ที่จะต้องมีอำนาจคอยควบคุมดูแลแบ่งหน้าที่รับผิดชอบไปตามลำดับชั้น มีผู้นำมีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว การให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในเรื่องต่างๆ และที่สำคัญคือการให้ข่าวสารข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวซึ่งควรเริ่มตั้งแต่จุดแรกที่นักท่องเที่ยวมาถึง เช่น ท่าอากาศยาน สถานีรถไฟ และสถานีขนส่ง

3. System หมายถึงระบบในการจัดการการท่องเที่ยวซึ่งมีความหมายที่ครอบคลุมไปถึงระบบการจัดการข้อมูล ระบบการดำเนินงาน การปฏิบัติการ การเงิน การจัดการทรัพยากรมนุษย์ การตลาดและระบบอื่นๆ ด้วย โดยทุกระบบต้องมีการประสานความร่วมมือกัน และมีความสัมพันธ์กันในทุกขั้นตอน

4. Staff บุคลากรนับเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้การดำเนินการต่างๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยเฉพาะบุคคลที่ทำหน้าที่บริการนักท่องเที่ยวจะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ โดยคัดสรรบุคคลให้มีความละเอียดรอบคอบ มีความผูกพันกับงาน มีความรับผิดชอบ ให้ความช่วยเหลือนักท่องเที่ยวด้วยความเต็มใจ มีความจริงใจซื่อสัตย์ ทำงานดีประสบผลสำเร็จและสามารถทำให้นักท่องเที่ยวพึงพอใจเป็นสำคัญ

5. Skill ในการทำงานทุกอย่างจะต้องอาศัยความชำนาญ งานจึงจะดีและมีประสิทธิภาพโดยขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 อย่าง คือ ความรู้ ทักษะ และทัศนคติต่องาน ความรู้ในงานเป็นสิ่งจำเป็นอันดับแรกในการที่จะทำให้การทำงานต่างๆ มีประสิทธิภาพ ความรู้ไม่ได้หมายถึงเพียงแต่รู้ว่าจะทำอะไร แต่ต้องรู้ทุกอย่างว่าคืออะไร ที่ไหน อย่างไรและทำไม รวมทั้งเข้าใจและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ ซึ่งความรู้นั้นอาจเป็นความรู้ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการซึ่งได้มาจากการประสบการณ์ในการทำงานก็ได้ ดังนั้นผู้ที่ทำงานด้านการท่องเที่ยวควรจะมีทั้งความรู้และทักษะในงานที่เกี่ยวข้องเฉพาะสาขานั้นๆ เพราะธุรกิจด้านการท่องเที่ยวต้องการผู้ที่มีความรู้และทักษะเฉพาะทางเป็นพิเศษ

6. Style หมายถึงรูปแบบในการดำเนินการซึ่งแต่ละพื้นที่จะมีรูปแบบในการดำเนินงานที่แตกต่างกัน ในการจัดการ

7. Share หมายถึงการแบ่งปันการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความคิดเห็นความรู้ซึ่งนำไปสู่การจัดการการท่องเที่ยวได้ดีที่สุด นักท่องเที่ยวแต่ละประเทศจะมีความแตกต่างกันในหลายๆ ด้านการแลกเปลี่ยนประสบการณ์จะทำให้ได้รับความรู้และประสบการณ์มากมายที่เป็นประโยชน์ นับว่าเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นโดยเฉพาะผู้ที่เริ่มจะทำธุรกิจทางการท่องเที่ยวได้นำข้อมูลต่างๆ มาวางแผนเพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่ได้กำหนดไว้

โครงการศึกษาวิจัยมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมและสถาบันดำรงราชานุภาพ (2541) ยังได้เสนอถึงหลักการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวว่า ประกอบด้วย

1. ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการกำหนดศักยภาพ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว ในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน โดยพิจารณาจากที่ตั้ง กิจกรรมความพร้อมและความต้องการของชุมชน รวมทั้งมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบของการเป็นคณะกรรมการ การรับผิดชอบดำเนินการ การสนับสนุนภาครัฐ เป็นต้น

2. องค์กรต่างๆ ในพื้นที่ เช่น สมาคม อบต. องค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการสนับสนุนแผนงาน โครงการ และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมทั้งการสนับสนุนการดำเนินการองค์กรประชาชนอื่นๆ

3. ภาคธุรกิจการท่องเที่ยว องค์กรท้องถิ่น องค์กรด้านสิ่งแวดล้อม และรัฐมีหน้าที่จะต้องทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาคกัน

ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในโครงการต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตคนส่วนใหญ่ในพื้นที่

กล่าวโดยสรุปการจัดการท่องเที่ยว ก็คือการกระทำอย่างมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับหลักการ ทฤษฎีและแนวคิดที่เหมาะสม ยิ่งไปกว่านี้ต้องคำนึงถึงสภาพที่แท้จริง รวมทั้งข้อจำกัดต่างๆ ของสังคมและสภาพแวดล้อม การกำหนดแนวทาง มาตรการ และแผนปฏิบัติการที่ดีต้องคำนึงถึงกรอบแนวคิดที่ได้กำหนดไว้ มิฉะนั้นการจัดการท่องเที่ยวจะดำเนินไปอย่างไร ทิศทาง ประสบความสำเร็จ

4. แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน

"การมีส่วนร่วมของประชาชน" (People's Participation) เป็นคำนิยามที่ใช้กันมากในปัจจุบันทั้งในวงวิชาการและวงราชการ โดยถูกนำมาใช้ในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 – 2529) เป็นต้นมา แต่เนื่องจากได้มีนักวิชาการหลาย

ท่านให้ความหมาย ของคำไว้แตกต่างหลายความหมาย และจะเห็นได้ว่าที่ผ่านมารัฐได้นำเอา ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไปใช้เป็นเครื่องมือในการให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรม หรือโครงการที่เจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นผู้กำหนด อันเนื่องมาจากการตีความหมายของการมีส่วนร่วม ลักษณะที่ยังไม่ตรงกันและไม่เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป เพื่อให้เกิดความเข้าใจในความหมายของ การมีส่วนร่วมได้ดียิ่งขึ้น จึงควรที่จะได้ศึกษาถึงความหมายของการมีส่วนร่วมที่ได้มีผู้ให้ความ หมายไว้แตกต่างกันดังต่อไปนี้

Cohen และ Uphoff (อ้างในศูนย์ศึกษาและฝึกอบรมการศึกษาทางสังคมศาสตร์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2531) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า จะเป็นการตัดสินใจแต่เพียงอย่างเดียว ยังใช้การตัดสินใจควบคู่ไปกับการดำเนินงาน (Implementation) ด้วย เช่น ในการจัดองค์การการ กำหนดกิจกรรมพัฒนาเป็นต้น และการตัดสินใจยังเกี่ยวกับประชาชนในเรื่องของผลประโยชน์ (Benefits) การประเมินผล (Evaluation) ในกิจกรรมการพัฒนาด้วย นอกจากนี้ Cohen และ Uphoff ยังได้แบ่งชนิดของการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ชนิด คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ ริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจและตัดสินใจปฏิบัติการ
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหาร และการประสานขอความร่วมมือ
3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ผลประโยชน์ทางสังคม หรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527) กล่าวว่า ความสำเร็จร่วมกันหมายถึงความตั้งใจ ของบุคคลที่จะมาทำงานร่วมกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม การประสานงาน หมายถึง ห่วง เวลา และลำดับเหตุการณ์ที่มีประสิทธิภาพในการทำกิจกรรมหรือการงาน ความรับผิดชอบ หมายถึง ความรู้สึกผูกพันในการกระทำงานและในการทำให้เชื่อถือไว้วางใจ ดังนั้น การมีส่วนร่วมจึงอาจ หมายถึง การทำงานร่วมกับกลุ่ม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้วยความตั้งใจ (ความร่วมมือร่วมใจ) โดยกระทำการงานดังกล่าวในห้วงเวลาและลำดับเหตุการณ์ที่ทรงประสิทธิภาพ คือ ถูกจังหวะและ เหมาะสม (การประสานงาน) กับทั้งกระทำการงานดังกล่าว ด้วยความรู้สึกผูกพันให้ประจักษ์ว่า เชื่อถือไว้วางใจได้ (ความรับผิดชอบ) ซึ่งอาจสรุปได้ดังนี้

การมีส่วนร่วม = ความร่วมมือร่วมใจ + การประสานงาน + ความรับผิดชอบ
 Anticipation = cooperation + coordination + responsibility

โดยนัยดังกล่าวนี้ การมีส่วนร่วม จึงเป็นหัวใจของการเสริมสร้างพลังการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม (Teamwork) อีกด้วย

ทวิทอง หงษ์วิวัฒน์ (2537) ได้อธิบายไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการและควบคุมการใช้และกระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่สังคมเพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกสังคม ในการมีส่วนร่วมประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในรูปการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตน อย่างเป็นตัวของตัวเอง

วิรัช วิรัชนิภาพรณ (2533) กล่าวว่าประชาชนยากจนในชนบทเข้ามาเกี่ยวข้องในการพัฒนาชนบทมากขึ้นเพียงใด ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่สำคัญ 3 อย่าง ดังนี้

1. นโยบายหรือรูปแบบการพัฒนาของรัฐบาล กล่าวคือ การพัฒนาแบบเสรี และการพัฒนาแบบมีการสนับสนุนประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมได้มากกว่าแบบบังคับ
2. บทบาทของระบบราชการที่มีต่อการพัฒนาชนบทเมื่อใดก็ตามที่มีการรวมอำนาจในการพัฒนาไว้ที่ระบบราชการมาก ก็ย่อมทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนลดน้อยลง
3. โครงสร้างทางการเมือง และสังคมของชนบท มีส่วนสำคัญทำให้ประชาชนในชนบทเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติน้อยมากต่างกัน

นอกจากนี้แล้ว วิรัช วิรัชนิภาพรณ ยังได้กล่าวอีกว่า การที่ประชาชนในชนบทเข้ามามีส่วนร่วมนั้น ควรเข้ามาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งสิ้นสุดโครงการพัฒนาชนบท โดยเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด การตัดสินใจ การวางแผน และการลงมือปฏิบัติงาน หรือเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหา การวางแผนการดำเนินงาน การประเมินผล และการบำรุงรักษา ในอีกแง่หนึ่ง การมีส่วนร่วมของประชาชนในชนบทในการบริหารการจัดการกิจกรรมพัฒนา อาจอยู่ในระดับใดระดับหนึ่ง หรือหลายระดับ คือ การตัดสินใจ การกลั่นกรอง และการรวบรวมข้อมูล ซึ่งระดับการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในชนบทจะมีความสัมพันธ์กับระดับการให้ความช่วยเหลือของรัฐแก่ประชาชนในชนบท ดังนี้

1. หากประชาชนในชนบทเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทระดับสูงหรือประชาชนมีความพร้อมมาก ระดับการช่วยเหลือของรัฐที่ให้แก่ประชาชนกลุ่มนี้จะมีน้อยมาก คือ รัฐเพียงให้คำปรึกษาแนะนำหรือให้ความช่วยเหลือเป็นคำปรึกษา แนะนำทางวิชาการเท่านั้น
2. หากประชาชนในชนบทเข้ามามีส่วนร่วมในระดับปานกลาง คือ มีความพร้อมในระดับปานกลาง ระดับการช่วยเหลือของรัฐที่ให้แก่ประชาชนกลุ่มนี้ก็ยังคงอยู่ในระดับปานกลางด้วย คือ เป็นการช่วยเหลือสนับสนุนบางส่วน

3. หากประชาชนในชนบทเข้ามามีส่วนร่วมในระดับต่ำ โดยประชาชนไม่มีความพร้อม หรือมีความพร้อมน้อยมาก ระดับการช่วยเหลือของรัฐที่ให้แก่ประชาชน กลุ่มนั้นก็จะมีมาก คือรัฐต้องส่งเจ้าหน้าที่เข้าคลุกคลีกับประชาชนในชนบท มีการกระตุ้นเร่งเร้า และให้ความช่วยเหลือส่งเสริมทุกวิถีทางอย่างครบวงจร

พิมพิวัล และคณะ (อ้างในทวีทอง หงษ์วิวัฒน์, 2537) ได้ศึกษาลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในกองทุนยาและเวชภัณฑ์ประจำหมู่บ้าน โดยสรุปไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการริเริ่ม เป็นการเรียนรู้การประเมินและสรุปถึงสภาพปัญหาสุขภาพที่ชุมชนประสบอยู่ การจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและการสำรวจ ศักยภาพความพร้อมตลอดจนถึงการค้นหาปัญหาและเลือกใช้วิธีการและเครื่องมือที่เหมาะสมเพื่อการแก้ไขปัญหาค้นพบตามลำดับก่อนหลัง

2. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนกำหนดโครงสร้างคณะกรรมการบริหารกองทุน กระบวนการได้มาซึ่งตัวบุคคลที่จะดำรงตำแหน่งในคณะกรรมการและกระบวนการในการกำหนดราคาหุ้น

3. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินกิจกรรมเป็นไปในรูปของการเสียสละแรงงาน เงินทอง หรือรับผิดชอบกิจกรรมทั้งหมดของการบริหารการจัดการกองทุน

4. การมีส่วนร่วมในกระบวนการควบคุมและประเมินผล ถือเป็นบทบาทขั้นสูงในกระบวนการของการมีส่วนร่วมรับผิดชอบ โครงการการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับชีวิตชุมชน

ไพรัช เตชะรินทร์ (2527) ได้เสนอหลักการและแนวทางการพัฒนาให้เกิดการมีส่วนร่วม ไว้ดังนี้

1. ยึดหลักความต้องการและปัญหาของประชาชนเป็นจุดเริ่มต้นของกิจกรรม หากกิจกรรมที่จะนำไปให้ประชาชนเป็นเรื่องใหม่ ต้องใช้เวลาในการกระตุ้นเร่งเร้าความสนใจให้ ความรู้ความเข้าใจจากประชาชน ยอมรับความจำเป็นและประโยชน์ในการที่จะทำกิจกรรมเหล่านั้น

2. กิจกรรมต้องดำเนินการในลักษณะกลุ่มเพื่อสร้างพลังกลุ่มในการรับผิดชอบร่วมกัน สร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกกลุ่ม ปลุกฝังทัศนคติพฤติกรรมที่เห็นส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว

3. แนวทางการพัฒนากิจกรรมต่างๆ ในชุมชนต้องคำนึงถึงขีดความสามารถของประชาชนที่ได้รับการดำเนินการต่อไป โดยไม่พึ่งพาทายนอกเฉพาะในระยะเริ่มแรกต้องไม่ทุ่มเทในลักษณะการให้เปล่าโดยสิ้นเชิง ต้องทำให้ประชาชนเกิดความสำนึกความเป็นเจ้าของกิจกรรม และต้องสามารถทำต่อไปได้เอง

4. กิจกรรมพัฒนาที่นำเข้าไปในชุมชนต้องสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมพร้อมกับสภาพชุมชน ซึ่งหมายรวมถึงการใช้ทรัพยากรชุมชนสอดคล้องกับขนบธรรมเนียมประเพณี

5. การเริ่มต้นกิจกรรมต้องอาศัยผู้นำชุมชน คือผู้นำตามธรรมชาติที่ชาวบ้านเคารพนับถือ ผู้นำทางศาสนา ผู้นำที่ได้รับเลือกตั้งหรือแต่งตั้งจากทางราชการเพื่อให้เป็นผู้บุกเบิกชักนำ

6. ขั้นตอนการดำเนินงานต่างๆ ต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นต้น คือการร่วมค้นคว้าหาข้อมูล ศึกษาปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น การร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบเพื่อแก้ไขปัญหาแต่ละปัญหา การร่วมปรึกษาหารือ วางนโยบาย ร่วมกันตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม การร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล การร่วมลงทุนในกิจกรรมโครงการตามขีดความสามารถของตนและหน่วยงานที่วางไว้ การร่วมการวางแผน การร่วมปฏิบัติตามนโยบายแผนงานโครงการ และกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมาย การร่วมควบคุมติดตาม ประเมินผล จนถึง การร่วมบำรุงรักษาโครงการระยะยาว

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) กล่าวว่า "การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการเมืองท้องถิ่นแบบยั่งยืนเป็นการเปิดโอกาสให้แก่สมาชิกของชุมชนท้องถิ่นอย่างเท่าเทียมกัน ในการเข้าร่วมรับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยถือเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามาร่วมในฐานะเจ้าหน้าทีหรือนักวางแผน มีการเรียนรู้ร่วมกัน และเข้าร่วมประชุมตัดสินใจในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว ในขณะเดียวกันเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ต้องฝึกฟังความคิดเห็น ปัญหา และความต้องการของชุมชนท้องถิ่นด้วย เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทในการวางแผนกำกับดูแล ควบคุมการท่องเที่ยวให้มากขึ้น อันจะทำให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของเกิดความรัก ความหวงแหน และสร้างจิตสำนึกในการดูแลปกป้องรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน จึงต้องให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนทุกขั้นตอน"

จากแนวคิดเรื่องขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ได้ศึกษา ทำให้สามารถกำหนดขั้นตอนของการมีส่วนร่วมเพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. ศึกษาการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจริเริ่ม การสำรวจศักยภาพความพร้อมการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนเริ่มแรกที่สำคัญที่สุดเพราะถ้าคนท้องถิ่นยังไม่สามารถเข้าใจกิจกรรมต่างๆ ที่ตามมาก็ไม่มีประโยชน์

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินกิจกรรม การวางแผนดำเนินกิจกรรมเป็นขั้นตอนต่อไปที่ขาดไม่ได้เพราะถ้าหากเจ้าหน้าที่ หรือนักพัฒนาต้องการเพียงแต่ผลงานการ

พัฒนาให้เสร็จสิ้นโดยรวดเร็ว ก็จะดำเนินกิจกรรมการวางแผนงานด้วยตนเอง ผลที่ตามมาก็คือ เมื่อขาดเจ้าหน้าที่แล้วคนท้องถิ่นก็ไม่สามารถจะดำเนินการวางแผนได้ด้วยตนเองในอนาคต และความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของการวางแผนจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง

3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน ถึงแม้คนท้องถิ่นจะยากจนและขาดแคลนทุนทรัพย์ แต่ก็มีทรัพยากรท้องถิ่นและแรงงานที่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงานได้ การร่วมลงทุนและการปฏิบัติงานจะทำให้เขาคิดต้นทุนให้กับตนเองในการดำเนินงานและจะระมัดระวังรักษากิจกรรมที่สร้างขึ้นเพราะเขาจะมีความรู้สึกร่วมกันเจ้าของ ซึ่งต่างไปจากสภาพการลงทุนและการปฏิบัติงานทั้งหมดที่มาจากปัจจัยภายนอกถ้าเกิดมีอะไรเสียหายก็ไม่ต้องเดือดร้อนมากนัก อีกทั้งยังไม่สนใจในการบำรุงรักษา เพราะเมื่อเขารู้สึกว่าไม่มีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ จึงไม่มีความรักและความห่วงใย นอกจากนั้นการร่วมปฏิบัติงานด้วยตนเองจะทำให้ได้เรียนรู้การดำเนินกิจกรรมอย่างใกล้ชิดและเมื่อเห็นประโยชน์ก็จะสามารถดำเนินกิจกรรมชนิดนั้นด้วยตนเองต่อไปได้

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลงานและรับผลประโยชน์ ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่สำคัญอย่างยิ่งอีกขั้นตอนหนึ่ง เพราะถ้าหากการติดตามงานและประเมินผลงานขาดการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น ก็จะทำให้เขาไม่ได้ประเมินตนเองว่างานที่ทำไปนั้นได้รับผลดี ได้รับประโยชน์หรือไม่อย่างไร การดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวกันในโอกาสต่อไป จึงอาจประสบความยากลำบากเพราะชาวชนบทไม่ได้ประเมินด้วยตนเองให้รู้แจ้งว่าดีหรือไม่ดีอย่างไร และไม่รู้สึคว่าตนเองนั้นเป็นส่วนสำคัญของกิจกรรมของชุมชน

5. แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

จากการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อม และการพัฒนา (The United Nations Conference on Environment and Development) หรือการประชุม EARTH SUMMIT ที่กรุงริโอ เดอจาเนโร ประเทศบราซิล ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) ว่าเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมทุกรูปแบบ ไม่ว่าจุดหมายปลายทางจะเป็นที่ใด จะเป็นกลุ่มใหญ่ (Mass Tourism) หรือกลุ่มขนาดเล็กทั้งในเมืองและชนบท

การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สนองความต้องการของคนในปัจจุบันให้ยืนยาวไปจนถึงคนรุ่นลูกหลานที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ทั้งนี้ต้องไม่เป็นการไปเพิ่มภาระหรือสร้างเงื่อนไขที่ยากลำบากให้แก่คนในยุคต่อไปต้องขบคิดหาทางแก้ไข การพัฒนาการท่องเที่ยวนั้นควรมีความความยั่งยืน ควรมีอย่างน้อย 3 ประการ คือ

1. ความยั่งยืนทางด้านเศรษฐกิจ (Economic Sustainability)

1.1 การเติบโตต้องอยู่ในอัตราที่บริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากโตเร็วไปอาจทำให้สิ่งรองรับนักท่องเที่ยวด้านต่างๆ ไม่พร้อม ไม่เพียงพอ เช่น โครงสร้างพื้นฐาน คุณภาพของแรงงาน และการให้บริการอาจมีผลทำให้นักท่องเที่ยวหงุดหงิดไม่พอใจ ขาดความนิยม ไม่เดินทางมาท่องเที่ยว ทำให้เศรษฐกิจตกต่ำในระยะยาว

1.2 การเติบโตของการท่องเที่ยวอาจทำให้คนหันมาประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยวหมด เกิดผลกระทบต่อเศรษฐกิจในภาคอื่นๆ เช่น ภาคการเกษตร การกลั่นกรอง การอุตสาหกรรม

1.3 การเติบโตที่ต้องอาศัยวัสดุอุปกรณ์ แรงงาน และผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศ เป็นผลทำให้เงินตราต่างประเทศรั่วไหลออกไปนอกประเทศ

2. ความยั่งยืนทางด้านสังคม (Social Sustainability)

2.1 การหลั่งไหลของนักท่องเที่ยวต่างประเทศมากเกินไปและรวดเร็วเกินไปมีผลกระทบต่อชุมชนที่มีความเป็นเอกลักษณ์ในท้องถิ่น

2.2 การใช้จ่ายอย่างง่ายดายของนักท่องเที่ยว ซึ่งมีกำลังซื้อสูงกว่าคนในท้องถิ่น การใช้ชีวิตที่หรูหรา หรืออย่างอิสระเสรี ซึ่งทะลักเข้าสู่ชุมชนหนึ่งๆ อาจกลายเป็นแม่เหล็กดึงดูดใจให้คนหนุ่มสาวในท้องถิ่นหลงใหลมัวเมาต่อเงินทองหรือความสำราญที่หาได้ง่ายๆ ทำให้เกิดปัญหาสังคมติดตามมากมาย

2.3 อาชีพขายตัวทั้งหญิงชาย การขายยาเสพติด การละทิ้งคุณค่าทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น อาจนำไปสู่ความล่มสลายทางโครงสร้างวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน ซึ่งมีผลทำให้ชุมชนมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อนักท่องเที่ยวว่าเป็นการทำให้สังคมเสื่อม ซึ่งบางครั้งอาจสะท้อนออกมาในรูปของการกระทำที่รุนแรงต่อนักท่องเที่ยว

3. ความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Sustainability)

3.1 การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ขาดการควบคุม อาจกลายเป็นสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นคุณค่าหรือความเป็นตัวตน กำเนิดของกิจกรรมการท่องเที่ยวนั้นๆ เสียเอง เช่น จำนวนนักท่องเที่ยวที่ล้นหลาม ความแออัด ยัดเยียด ความสกปรกกรงรัง และอื่นๆ

3.2 การเร่งรัดพัฒนาโดยใช้เทคนิคก่อสร้างที่ไม่เหมาะสม ทำให้เกิดการพังทลายอย่างถาวรของหน้าดิน หาดทราย ชายทะเล การสูญเสียสภาพภูมิทัศน์ ฯลฯ

3.3 การก่อสร้างอาคารหรือสิ่งก่อสร้างในตำแหน่งที่ผิดพลาดอาจทำให้วงจรทางธรรมชาติเกิดความแปรปรวน

3.4 การเก็บเอาพันธุ์ไม้ไปจากพื้นที่ อาจทำลายระบบนิเวศวิทยาที่เปราะบางของพื้นที่บางแห่งไป

3.5 กิจกรรมของนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ทำให้เกิดปริมาณของเสียอย่างมหาศาล เช่น ขยะ เศษอาหารเหลือ ขยะ ฯลฯ ทำให้เกิดมลภาวะและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมากมาย

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมีหลักการดังนี้

Using Resource Sustainably : การอนุรักษ์และทรัพยากรอย่างพอดี ทั้งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญและเป็นแนวทางการทำธุรกิจในระยะยาว

Reducing Over – Consumption and Waste : การลดการบริโภคที่มากเกินไป ความจำเป็นและการลดของเสีย จะช่วยลดค่าใช้จ่ายในการทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายในระยะยาว และเป็นการเพิ่มคุณภาพของการท่องเที่ยว

Maintaining Diversity : การรักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม มีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวในระยะยาว และช่วยขยายฐานของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

Integrating Tourism into Planning : การประสานการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้ากับกรอบแผนกลยุทธ์การพัฒนาแห่งชาติ การพัฒนาท้องถิ่น และการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมจะช่วยขยายศักยภาพการท่องเที่ยวในระยะยาว

Supporting Local Economic : การท่องเที่ยวที่รองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของท้องถิ่นโดยคำนึงถึงราคา และการพัฒนาคุณค่าของสิ่งแวดล้อมไว้ ไม่เพียงแต่ทำให้เกิดการประหยัด แต่ยังป้องกันสิ่งแวดล้อมไม่ให้ถูกทำลายอีกด้วย

Involving Local Communities : การมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ของท้องถิ่นในสาขาการท่องเที่ยว ไม่เพียงแต่สร้างผลตอบแทนแก่ประชาชนและสิ่งแวดล้อมโดยรวม แต่ยังช่วยยกระดับคุณภาพการจัดการท่องเที่ยวอีกด้วย

Consulting Stakeholders and the Public : การปรึกษาหารือสม่ำเสมอระหว่าง ผู้ประกอบการ ประชาชนท้องถิ่น องค์กร และสถาบันที่เกี่ยวข้อง มีความจำเป็นในการที่จะร่วมงานไปในทิศทางเดียวกัน รวมทั้งร่วมแก้ปัญหา และข้อขัดแย้งในผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน

Training Staff : การฝึกอบรมบุคลากร โดยสอดแทรกแนวคิดและวิธีปฏิบัติในการพัฒนานุเคราะห์ท้องถิ่นทุกๆ ระดับ จะช่วยยกระดับการบริการการท่องเที่ยว

Marketing Tourism Responsibly : การตลาดที่จัดเตรียมข้อมูลข่าวสารอย่างพร้อมมูล จะทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจในสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว และรวมทั้งช่วยยกระดับความพอใจของนักท่องเที่ยวด้วย

Undertaking Research : การศึกษาและการติดตามตรวจสอบอย่างมีประสิทธิภาพจำเป็นต่อการช่วยแก้ปัญหา และช่วยเพิ่มผลประโยชน์ที่แหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว และนักลงทุนจะได้รับ

ภราเดช พยัณวิเชียร (2539) ได้กล่าวถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืนว่าจำเป็นต้องมีการพิจารณาทั้งมิติด้านเศรษฐศาสตร์ สังคม และสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป โดยตลอด การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยความหมายทั่วไป นั้นหมายถึง การพัฒนาที่จะใช้ประโยชน์ในปัจจุบัน โดยไม่กระทบกระเทือนผลประโยชน์ที่พึงมีในอนาคต หรืออีกความหมายหนึ่ง คือ การใช้ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ จากวัฒนธรรมหรือธรรมชาติในระดับที่ให้วัฒนธรรมหรือธรรมชาติยังคงสภาพอยู่ได้อย่างถาวร

มนัส สุวรรณ (2542) กล่าวว่า การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้ประสบผลสำเร็จมิใช่สิ่งที่จะทำได้โดยง่ายเพียงว่ามีสถานที่แล้วจะปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงสภาพให้เป็นสถานที่พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวก็สามารถทำได้ มีสิ่งสำคัญที่ต้องนำมาประเมินเพื่อประกอบการตัดสินใจในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างน้อยที่สุด 4 ประการ คือ

1. ความปรารถนาของผู้ท่องเที่ยว
2. ความสามารถในการให้บริการ (Ability) ของผู้ท่องเที่ยว
3. ความสะดวกในการเดินทางและการเข้า (Mobility & Accessibility)
4. ความสามารถที่จะรับได้ของพื้นที่ ซึ่งพิจารณาได้ เป็น 3 ประเด็น คือความสามารถที่จะได้รับเชิงกายภาพ (Physical Carrying Capacity) ความสามารถที่จะรับได้ทางสังคม (Social Carrying Capacity) และความสามารถที่จะได้รับเชิงนิเวศวิทยา (Ecological Carrying Capacity)

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) ได้กล่าวว่า การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนหมายถึง การกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนขึ้นล่วงหน้าว่า จะดำเนินงานอะไร จะดำเนินงานไปทำไม จะดำเนินงานที่ไหน จะดำเนินงานอย่างไร จะดำเนินงานเมื่อไร และใครจะเป็นผู้ดำเนินงานหรือรับผิดชอบ โดยกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายเพื่อพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป ในขณะเดียวกันก็ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว และสร้างจิตสำนึกแก่ฝ่ายที่เกี่ยวข้องช่วยกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้อยู่ในสภาพดีตลอดไป

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2539) กล่าวว่าเป้าหมายที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาการท่องเที่ยว คือ ความพยายามที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งจะพิจารณาได้จากองค์ประกอบ 4 ประการ คือ

1. ต้องดำเนินการในเรื่องขอบเขตความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการด้านการท่องเที่ยว
2. ต้องตระหนักต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมวิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการด้านการท่องเที่ยว
3. ต้องให้ประชาชนทุกส่วนได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน
4. ต้องขึ้นตามความปรารถนาของประชาชนในท้องถิ่นและชุมชนนั้นๆ

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนจำเป็นต้องเห็นถึงความสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวและการพัฒนาสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป โดยใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้อง เหมาะสม เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม และมีรายได้เข้าสู่ชุมชน แต่ยังคงรักษามรดกวัฒนธรรมประเพณีไว้ได้ มีการศึกษาและวางแผนเพื่อส่งเสริม และสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมอย่างคุ้มค่ายาวนานที่สุด ในขณะเดียวกันต้องอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้คงอยู่หรือเสื่อมสภาพน้อยที่สุดด้วย

6. กรอบแนวคิดการศึกษาวิจัยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ยศ ลันดลัมบัตติ (2544) ได้เสนอกรอบแนวคิดไว้อย่างครอบคลุม และสามารถใช้เป็นแนวทางเพื่อการศึกษาวิจัยนี้ได้อย่างดี 5 ประการ คือ

แนวคิดประการแรก คือ การมองการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในบริบทของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การเมือง และสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ในลักษณะเช่นนี้ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมิได้เป็นปรากฏการณ์ที่หยุดนิ่งไร้ความเคลื่อนไหวแต่เป็นการปรับตัวของชุมชนโดยสัมพันธ์กับเงื่อนไขภายนอกในระดับมหภาค การมองการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในบริบทของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การเมือง และธรรมชาติแวดล้อมเป็นแนวคิดที่ช่วยให้เราสามารถเชื่อมโยงปรากฏการณ์ในท้องถิ่นกับเงื่อนไขภายนอก และช่วยชี้ให้เห็นทิศทางของการพัฒนาประเทศที่มีผลต่อวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นอย่างชัดเจน การที่ภาคเอกชนเข้ามาผูกขาดธุรกิจท่องเที่ยวซึ่งเน้นการสร้างรายได้และความเจริญเติบโตของธุรกิจท่องเที่ยวแต่เพียงอย่างเดียว อาจทำให้ภาคธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้ประโยชน์แต่ในขณะเดียวกัน ก็มีผล

ในด้านของการทำลายวัฒนธรรมท้องถิ่น ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมธรรมชาติและ ความยากจน เพราะชุมชนท้องถิ่นขาดอำนาจในการจัดการท่องเที่ยวและไม่สามารถพัฒนา ศักยภาพของการพึ่งตนเองได้อย่างต่อเนื่อง การพิจารณาการท่องเที่ยวในบริบทของการพัฒนาที่ เน้นทิศทางเดียว คือ การเจริญเติบโตขยายตัวทางเศรษฐกิจเท่านั้น ช่วยให้เราทำความเข้าใจกับ ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับสังคมภายนอกได้อย่างชัดเจน

แนวคิดประการที่สอง คือ การมองการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากมิติของความ สัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในฐานะเป็นวิถีชีวิตในระบบนิเวศเดียวกัน โดยไม่แบ่ง แยกออกจากกันได้โดยเด็ดขาดในลักษณะเช่นนี้ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเป็นรูปแบบหนึ่งของการ สร้างแรงจูงใจเพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นทำการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน และเป็น ธรรมชาติได้หลักการที่ว่าคนที่ดูแลรักษาทรัพยากรย่อมสมควรได้รับประโยชน์จากการดูแลรักษา นั้น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเป็นการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติให้มี ลักษณะเป็นการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างเข้มข้นยิ่งขึ้น โดยเน้นการรักษาสภาพความอุดมสมบูรณ์ ของผืนป่า สายน้ำ ฝูงปลา นก และสัตว์ป่าไว้ให้นักท่องเที่ยวได้ชื่นชมและชุมชนได้ประโยชน์จาก กิจกรรมการท่องเที่ยว ในขณะเดียวกันมีการกระจายผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวออกไปใน วงกว้าง เพื่อให้สมาชิกของชุมชนทั้งหมดได้รับอนิสงส์จากการท่องเที่ยวโดยตรง การพิจารณาการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศในบริบทของความสัมพัทธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติช่วยให้เรามองเห็นว่า ความเป็นธรรมทางสังคมเป็นเงื่อนไขสำคัญของความเป็นธรรมของระบบนิเวศ การท่องเที่ยวเชิง นิเวศจะประสบความสำเร็จได้ มิใช่บนพื้นฐานของสำนึกในคุณค่าของการอนุรักษ์ธรรมชาติแวดล้อม เท่านั้น แต่ยังขึ้นอยู่กับหลักการสำคัญของการสร้างแรงจูงใจให้ผู้ที่ทำการอนุรักษ์ธรรมชาติ แวดล้อมได้รับประโยชน์โดยตรงจากการกระทำของตนเอง

แนวคิดประการที่สาม คือ การมองการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากมิติทางวัฒนธรรม ในลักษณะเช่นนี้ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการให้ความเคารพแก่อัตลักษณ์ และความ หลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ซึ่งมีวิถีชีวิตและจารีตประเพณีแตกต่างกันออกไป มุมมองทางด้านวัฒนธรรมเน้นการให้ความเคารพแก่ศักดิ์ศรีและสิทธิในทางเป็นมนุษย์ของ กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ มิใช่มองคนเป็นสัตว์ประหลาดและเปิดโอกาสให้การท่องเที่ยวส่งผลให้เกิด การละเมิดจากจ้วงความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณีและพิธีกรรมของชุมชนท้องถิ่น ในทางตรงกันข้าม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมุ่งเน้นให้ชุมชนท้องถิ่นมีสำนึกและความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ทาง ชาติพันธุ์และวัฒนธรรมประเพณีของตน สามารถอธิบายให้คนนอกหรือนักท่องเที่ยวได้รับรู้และ เข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่นว่ามีความสวยงามและมีคุณค่าอย่างไร เพื่อให้ชุมชน

ท้องถิ่นและนักท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน อันเป็นบ่อเกิดแห่งความเข้าใจและเอกภาพในความหลากหลายทางวัฒนธรรมของมนุษย์

แนวคิดประการที่สี่ คือ การมองการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในฐานะเป็นขบวนการทางสังคม หรือความพยายามของชุมชนในการปรับตัวภายในบริบทและสภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างดุลยภาพระหว่างการผลิตในภาคเกษตร และการประกอบอาชีพของชาวบ้านกับระบบนิเวศตลอดจนการสร้างความเป็นธรรมภายในสังคม และการรวมตัวกันเพื่อต่อสู้กับการเอารัดเอาเปรียบจากบริษัทนำเที่ยวจากภายนอก บ่อยครั้งที่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมิได้จำกัดตัวเองอยู่แต่เพียงชุมชนหมู่บ้านแห่งใดแห่งหนึ่งอย่างโดดๆ หากแต่มีการรวมตัวกันของชุมชนหลายแห่งเป็นเครือข่ายเพื่อทำการจัดการทรัพยากรร่วมกัน หรือจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวร่วมกันเป็นต้น ในแง่นี้การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเป็นขบวนการปรับตัวทางสังคมที่เกิดขึ้นทั้งในระดับชุมชนและระดับเครือข่ายภายในบริบทของระบบนิเวศชุดหนึ่ง เพื่อทำการปกป้องและผลประโยชน์และทำการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนและเป็นธรรมการมองการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากแง่มุมของขบวนการทางสังคม ทำให้เราจำต้องให้ความสำคัญกับการจัดองค์กรสังคมทั้งระดับชุมชนและระดับเครือข่ายเพื่อทำการบริหารจัดการโปรแกรมการท่องเที่ยว เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม เพื่อจัดการทรัพยากรและสร้างอำนาจต่อรองกับภายนอกอย่างเป็นระบบ

แนวคิดประการที่ห้า คือ การมองการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในบริบทของการพัฒนาชนบทและการอนุรักษ์ฟื้นฟูธรรมชาติแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยนัยนี้ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นกระบวนการแสวงหาทางเลือกเพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาของตนเอง บนพื้นฐานของวัฒนธรรมและจารีตประเพณีอันหลากหลายของชุมชนและกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ และยังเป็นความพยายามในการอนุรักษ์ฟื้นฟูธรรมชาติแวดล้อมไปพร้อมกัน ในสภาวะที่ชุมชนชนบทมากมายหลายแห่งทั่วประเทศกำลังเผชิญหน้ากับปัญหาวิกฤติในด้านของความยากจนและปัญหาความเสื่อมโทรมของธรรมชาติแวดล้อม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงน่าจะเป็นส่วนหนึ่งของคำตอบในการแก้ปัญหาอันพึงได้รับการส่งเสริมสนับสนุนเป็นอย่างยิ่ง การมองการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในบริบทของการพัฒนาอย่างยั่งยืนยังเป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับการนำเอารายได้จากการท่องเที่ยวมาใช้ในโครงการพัฒนาชุมชนด้วยตัวเองในรูปแบบต่างๆ ทั้งในด้านของการสร้างกองทุนชุมชน การพัฒนาอาชีพและฝีมือแรงงานในการประดิษฐ์หัตถกรรมพื้นบ้าน และการพลิกฟื้นกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในด้านของการจัดการทรัพยากรพันธุกรรม การอนุรักษ์และพัฒนาสายพันธุ์พืชพื้นบ้านและการเชื่อมต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นกับวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ เป็นต้น

ได้กรอบความคิดดังกล่าวข้างต้น เราอาจนิยามความหมาย “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” ว่าเป็นการรวมตัวกันขององค์กรประชาชนในระดับชุมชน และ / หรือ ในระดับเครือข่ายภายในระบบนิเวศชุดหนึ่งเพื่อแสวงหาทางเลือกในการพัฒนาตนเอง รวมทั้งการจัดการและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติแวดล้อมสำหรับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและเป็นธรรมบนฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเน้นหลักการทางศีลธรรมและความมั่นคงในการยังชีพของชุมชนและความสมดุลของสภาพแวดล้อมธรรมชาติเป็นสำคัญ

บทที่ 3

มูเซอแดงบ้านจะคือ

ข้อมูลด้านชาติพันธุ์

มูเซอในประเทศไทยประกอบด้วยกลุ่มย่อย 6 กลุ่ม คือ มูเซอแดง (ละหู่ญี) มูเซอดำ (หู่ณะ) มูเซอทะเล (ละหู่แซแล) มูเซอเหลือง (ละหู่ซี กลุ่มนี้มีสาขาย่อย 2 สาขา คือ ละหู่ซีบานลา และ ละหู่ซีบาเกียว) มูเซอขาว (ละหู่ฟู) และมูเซอบาลา เป็นกลุ่มที่เข้ามาหลังสุดอยู่แถบอำเภอแม่สลาย และอำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย จำนวนประชากรจากการรวบรวมข้อมูล ของฝ่ายบริการและเผยแพร่ สถาบันวิจัยชาวเขา เมื่อปี 2542 พบว่ามี 84,262 คน อยู่ใน 7 จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ตาก ลำปาง กำแพงเพชร และ เพชรบูรณ์

มูเซอแดงเป็นกลุ่มที่มีประชากรมากที่สุด ประมาณร้อยละ 40 ของประชากรมูเซอทั้งหมดในประเทศ กระจายตัวอยู่ใน 3 จังหวัด คือ เชียงใหม่ เชียงราย และแม่ฮ่องสอน

ประวัติความเป็นมา จากหลักฐานบันทึกเอกสารโบราณของจีนก่อน ค.ศ. ที่ 10 คั่นคว่าโดยศาสตราจารย์ต้วนลีเซิง จากมหาวิทยาลัยซุนยัตเซน สาธารณรัฐประชาชนจีน กล่าวว่ามูเซอจัดอยู่ในพวกชาวตีเจียนเดิมอาศัยอยู่ที่ราบสูงธิเบต-ชิงไห่ เป็นพวกเลี้ยงสัตว์ จึงมีชีวิตเร่ร่อนอพยพตามสัตว์เลี้ยง

Anthony R. Walker นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกัน ซึ่งมีผลงานการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับมูเซอมากที่สุดคนหนึ่ง กล่าวว่า แต่เดิมมูเซอจะรวมตัวกันมากทางดินแดนตะวันตกเฉียงใต้ของมณฑลยูนนาน เมื่อจีนแผ่นดินใหญ่ส่งทหารเข้าปกครอง ด้วยความเป็นชนเผ่ารักอิสระจึงทำให้มูเซอกลุ่มหนึ่งไม่พอใจ ลุกขึ้นต่อสู้ ผลคือพ่ายแพ้ ทำให้บางกลุ่มยอมจำนนอยู่ภายใต้การปกครองของจีน ส่วนที่เหลือก็อพยพเข้าสู่พม่า และเคลื่อนย้ายเข้าสู่ไทยในที่สุด

กลุ่มมูเซอแดงกล่าวได้ว่าเป็นมูเซอกลุ่มแรกที่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย โดยเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่แถบอำเภอเวียงป่าเป้า และอำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย กว่า 100 ปีมาแล้ว

ลักษณะชุมชน มูเซอแดงนิยมตั้งบ้านเรือนอยู่บนที่ราบหุบเขาในระดับความสูงประมาณ 700-800 เมตรจากระดับน้ำทะเล ลักษณะบ้านยกพื้นสูง ฝาฟากไม้ไผ่ขัดแตะหรือไม้จริง มุงด้วยหญ้าคาหรือตองติง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพพื้นที่ แปลนบ้านแบบง่ายๆ หน้าบ้านมีนอกชานเข้าไปในตัวบ้านเป็นส่วนรับแขก มีเตาไฟ ส่วนในที่สุดเป็นที่นอนของสมาชิกในบ้าน

ขนาดชุมชนถาวรเฉลี่ยประมาณ 20-30 หลังคาเรือน

ศาสนาและความเชื่อ มูเซอแดงส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธควบคู่กับความเชื่อและศรัทธาแบบดั้งเดิมคือนับถือเทพกือซา และเชื่อว่าเทพกือซาคือผู้สร้างสรรพสิ่งทั้งปวง และบันดาลให้เกิดความเป็นไปต่างๆ นานา เทพกือซาจะคุ้มครองผู้ประพฤติปฏิบัติดี เพราะอำนาจเหนือภูติผีทั้งปวง การติดต่อกับกือซาต้องผ่านผู้มีคุณสมบัติพิเศษ และบุคคลนี้ถือเป็นผู้นำศาสนาของชุมชน เรียกว่าตูโบ ตูโบมีผู้ช่วย 3 คน คือ อาจำ สล่า และล่าฉ่อ นอกจากนั้นบางชุมชนยังมีหญิงผู้ทำหน้าที่สื่อกับกือซาได้ เรียกว่า ตะละหลวง

ศาสนาสถานของมูเซอ เรียกว่า “หอเหย” เป็นสถานที่ที่ชาวบ้านจะมาทำบุญล้างบาปทุกวันขึ้นและแรม 15 ค่ำ แต่ก่อนวันถือศีลเป็นวันสำคัญที่ชาวบ้าน จะต้องหยุดงานในไร่ อยู่กับบ้าน ถือศีลงดการบริโภคเนื้อสัตว์ ปัจจุบันมีบางชุมชนเท่านั้นที่ยังคงถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ตกเย็นชาวบ้านจะพากันเดินร่ำอย่างสนุกสนาน โดยเชื่อว่าเทพกือซาได้มารับรู้การเฉลิมฉลองด้วย

ความสัมพันธ์และการปกครอง แต่ก่อนมูเซอแดงจะมีการอพยพย้ายถิ่นบ่อยๆ ขึ้นอยู่กับความอุดมสมบูรณ์ของดินที่อยู่ การย้ายแต่ละครั้งก็จะชักชวนกลุ่มญาติ พี่น้องไปด้วยกัน ในแต่ละชุมชนจึงมีความผูกพันกันฉันเครือญาติ แต่ก็ความสัมพันธ์แบบหลวมๆ การนับถือสายเครือญาติ จะให้ความสำคัญกับญาติทางฝ่ายภรรยามากกว่า เพราะเมื่อแต่งงาน ฝ่ายชายจะต้องไปอยู่กับครอบครัวฝ่ายหญิง ทำงานให้ครอบครัวพ่อตาแม่ยาย เมื่อจะแยกครอบครัวใหม่ พ่อตา แม่ยาย จะออกทุนให้ปลูกบ้าน ซื้ออุปกรณ์ เครื่องใช้ พื้นที่ปลูกบ้านก็จะอยู่บริเวณใกล้เคียงกับครอบครัวฝ่ายหญิง นั่นเอง

ด้านการปกครอง ผู้มีบทบาทสำคัญในการควบคุมความสงบเรียบร้อยในสังคมมูเซอแดงแต่ดั้งเดิมจะประกอบด้วยกลุ่มบุคคลดังต่อไปนี้ คือ

ตูโบ	เป็นผู้นำทางศาสนา รับผิดชอบทุกด้านที่เกี่ยวกับวัด
สล่า	เป็นผู้ช่วยอันดับหนึ่งของตูโบ
อาจำ	เป็นผู้ช่วยอันดับสองของตูโบ
ล่าฉ่อ	เป็นผู้ช่วยอันดับสามของตูโบ
ตะละหลวง	เป็นหญิงผู้สามารถติดต่อกับกือซาได้โดยไม่ต้องไปที่วัด
คะแระผ่า	คือผู้นำการตั้งบ้านเรือน บางครั้งเรียก ปูแลน

ลักษณะทางกายภาพของบ้านจะคือ

บ้านจะคือ หมู่ที่ 10 ตำบลห้วยชมภู อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ตั้งอยู่ในระดับความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 500 เมตร "การเดินทาง" สามารถเดินทางได้ 3 ทาง คือ 1) ทางเรือจากอำเภอเมืองเชียงรายลงเรือที่ท่าเรือซืออาร์ บริเวณเชิงสะพานแม่น้ำกก ระยะทางประมาณ 50 กิโลเมตร ใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมง 2) ทางรถยนต์และทางเรือโดยพึ่งรถยนต์จากอำเภอเมืองเชียงราย ไปตามทางหลวงหมายเลข 1 (พหลโยธิน) ข้ามสะพานแม่น้ำกก แยกซ้ายไปตามถนนเลียบแม่น้ำกกผ่านหมู่บ้านชาวเขาหลายแห่ง ประมาณ 40 กิโลเมตร จะถึงบ้านผาขวางลงเรือที่นี่ไปอีกประมาณ 30 นาที 3) ทางรถยนต์ จากอำเภอเมืองเชียงราย ไปตามทางหลวงหมายเลข 1(พหลโยธิน) จนถึงอำเภอแม่จัน แล้วแยกซ้ายไปตามถนนแม่จัน-แม่สาย (จ.เชียงใหม่) รวมระยะทาง 100 กิโลเมตร จากบ้านแม่สลักไปตามถนนลูกรังอีกประมาณ 9 กิโลเมตร

อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดแนวแม่น้ำกก
ทิศใต้	ติดแนวเขตป่าชุมชน
ทิศตะวันออก	ติดบ้านห้วยน้ำริน
ทิศตะวันตก	ติดแนวเขตป่าชุมชน

สภาพภูมิประเทศ บ้านจะคือตั้งอยู่บนที่ราบเชิงเขา สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 500 เมตร ด้านลาดเขาติดแม่น้ำกก มีป่าล้อมรอบ 2 ด้าน ทำให้ชุมชนมีสภาพชุ่มชื้น และมีไม้ยืนต้น ส่วนใหญ่เป็นไม้ผล กระจายอยู่ในชุมชน ทำให้ร่มรื่น น่าอยู่

สภาพชุมชนและสิ่งแวดล้อม ชาวบ้านจะคือ ปลูกบ้านอยู่ใกล้ๆ กันเป็นกลุ่มๆ ไม่มีแผนผังที่เป็นระเบียบ ลักษณะบ้านเป็นแบบคนพื้นราบมากขึ้น โดยมีลักษณะเป็นบ้าน 2 ชั้น หลายหลัง บ้านแบบเดิมยังพอมีให้เห็นอยู่บ้าง สภาพชุมชนโดยรวมดูร่มรื่น สะอาดตาไม่มีขยะเกลื่อนกลาด สัตว์เลี้ยงก็ล้อมคอกไว้เป็นสัดส่วน

ระบบสาธารณูปโภค มีระบบประปาชุมชน แต่ยังไม่มีการใช้ไฟฟ้าใช้

ในชุมชนมีศูนย์วัฒนธรรม ซึ่งใช้จัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนไว้บริการนักท่องเที่ยว มีโรงเรียนอยู่ใกล้กับศูนย์วัฒนธรรม